

MISCEL·LÀNIA

Nota rossellonesa

Al Rosselló i al Capcir, com en el domini català espanyol, compareix una forma popular de *NOVIU*, la forma *noi* no registrada en el *REW* de Meyer-Lübke. Aquesta forma popular, que no la trobem en cap altre domini romànic, ha pres, ací, un matís especial : significa 'jove', 'nen'. A la Plana de Vic, en canvi, el *noi* és l'hereu de la casa, mentre viuen els seus pares.

El *noi* està amenaçat de mort al Rosselló i al Capcir, perquè ha pres un mal significat : *noi* significa 'fill de gitano'.

Igualment, per haver pres una mala significació ha desaparegut del català la paraula *VITIS* 'cep' que s'ha conservat en el castellà *vid*, en el nom de lloc català *Torrelavit* i en *vidalba*, de *VITIS ALBA*. El seu contrincant, en canvi, el *vit* 'membre viril' s'ha conservat solament en el nom de *vit de bou* 'lâtigo'. El significat semi obscè de *vit* ha estat la causa que ha condicionat la incorporació al català d'un castellanisme tan evident com el mot *lâtigo*.

Sembla, de cop i volta, una cosa estranya la presència de *llapi* en tot el domini català de França. Existeix, no obstant, una explicació que justifica l'expansió d'aquest mot pel Rosselló. Com en mallorquí, en rossellonès *FILIU* ve a *fi*, *CUNICULU* ve a *cuni*. He provat en l'article *L'aranya i la granota* (*Melanges Jeanroy*, 85), que, en català, el pas de -NN- i de -Nĭ- cap a *u* (*ny*) va ésser precedit d'una etapa -in- *ARANEa* la *raïna*, *RANA* : *raïna*; per tant, *CUNICULU* esdevé *coïnîl* i, amb la pèrdua de la -l, *coïni*. Ara bé, *coïni* és coincident amb *cony* (*coin*) de *CUNNU*. El significat obscè que ha pres aquest mot ha estat la causa de la introducció d'un *llepi* francès.

I l'acció local de l'homonímia es reflecteix encara en un altre cas força interessant. En rossellonès, com a la Cerdanya, com a la Vall de Ribes i com a Mallorca, la *-a* final precedida de *i* desapareix : *memori* 'memòria', *glori* 'glòria', *histori* 'història', *Nuri* 'Núria'. Hi ha, però, una desviació : l'*àvia* no és una *avi*, és l'*avidona*. En voler trobar una explicació d'aquest fenomen, ens recordem d'un parallelisme gascó *pai* que significa, en certs indrets de l'Aran, 'pare' i 'avi'. La necessitat de distingir el pare de l'avi ha provocat una creació nova : la de *paisènyer* < PATER SENIOR 'el pare més vell', un dels pocs casos on en els dialectes romànics compareix SENIOR amb el significat originari.

En rossellonès, *avi* significava el 'pare del pare o de la mare' i la 'mare del pare o de la mare'. Aquest doble significat d'*avi* era intolerable; calia trobar una solució, i aquesta fou la de substituir *àvia* per *vella* o *padrina* en bona part del domini del català oriental, i la introducció de *dona* : *avidona* 'àvia', a Elna. — A. G.

El bronze d'Ascoli

El bronze d'Ascoli és un dels monuments capitals per a conèixer l'onomàstica ibèrica. És una planxa de bronze de 17 × 34 centímetres, en la qual es dona compte d'un consell de guerra, celebrat a Ascoli l'any 90 a. Cr. Per ell sabem que es concedia la ciutadania romana i altres premis a trenta cavallers espanyols que lluitaren en els exèrcits de Gneu Pompei Strabó. És el primer cas de concessió de ciutadania romana als bàrbars (Gómez Moreno, *Homenaje a Menéndez Pidal*, III, 486). Aquest bronze, conegut pel *Bolletino della Commissione archeologica comunale*, III, 171, i IV, 273 (1909-1910), i per l'obra d'E. Pais, *Dalla guerra puniche a Césare Augusto*, I, 169, havia estat ignorat a Espanya, fins ara, segons Gómez Moreno. H. Schuchardt ja en donà compte en la *Revue Internationale des Études Vasques*, III, 237.

Els cavallers, citats en el bronze, que formaven part de la *Turma* (*salluitana*) són agrupats segons els llocs del seu origen, la qual cosa ens informa sobre una sèrie de noms de lloc ibèrics. Heus ací la distribució:

Salluitana (turma), quatre cavallers; *Bagarensis*, un; ...*ucenses*,

quatre; *Ilerdenses*, tres; *Becensis*, un; *Segiensis*, un; *Ennecensis*, tres; *Libenses*, dos; *Suconenses*, dos, i *Illuercensis*, un.

Segons Schuchardt, *Salluitana* (*turma*) seria *Salduba*; Gómez Moreno s'inclina més cap al nom ibèric de Saragossa. No podia ésser aquest *Salluitana* un *Selvitana*, derivat de *Selva*, regió de la *Selva*?

Bagarensis. — És, sense cap dubte, el lloc de *Bagà*, que compareix, també, en *Baegesis* del *Corpus Inscriptionum latinarum*, 1394.

Ucenses. — Com nota Gómez Moreno (*Íb.*, 467) és el nom de la ciutat de Vic. (Ausa, Ausona.)

Ilerdenses. — És el nom dels lleidatans. La *Ilercavonia* de Tortosa està emparentada, sens dubte, amb *Ilerda*.

Becensis. — Aquest nom que, segons Gómez Moreno, té certa relació amb *Becula* dels ausetans (*Íb.*) és probablement el nom de *Begenses*, l'actual *Bages*. (Pla de Bages.)

Segienses. — Segons el mateix Gómez Moreno, serien cavallers de *Segia*, l'actual Egea de los Caballeros. Cabria admetre que fossin els *Segrianenses*, de la regió del Segre? La presència de *Segianenses* del conventus Caesaraugustanus (Plini, III, 24) sembla que fa més probable la hipòtesi primera.

Enneco. — No és possible de localitzar aquest nom.

Libenses. — Sembla que es refereix a Llúvia. La presència dels ausetans, de *Bagà*, de *Bages* indueix a atribuir aquest nom a la ciutat cerdana.

Suconenses. — L'ésser *Succosa* una ciutat dels ilergetes, segons Ptolomeu, suscita la suposició si *Succosa* tindria un representant en l'actual *Suchs*, veí de Lleida.

Illuercenses. — Sembla ésser la ciutat de Gracurris, prop de l'actual Alfaro, en el país basc; *Ilurcis* compareix en Paulus Festus; *Ilurco* surt a la Bètica (Plini, III, 10); *Ilurconenses* compareix en el *Corpus Inscriptionum*, 1200, 2064-2066; *Illurconenses*, *ib.*, 2067.

És un treball per emprendre, certament ben interessant, el de cercar les reminiscències pre-romanes en la toponímia i onomàstica actuals a base dels noms de lloc llegats pels escriptors llatins i grecs, i a base de les llegendes de monedes i inscripcions. — A. G.

Borges

Wartburg en el *FEW*, assenyala a *borda* un origen franc, si bé, cosa curiosa, la *borda* 'masia' gairebé la trobem únicament i exclusivament a la regió pirenenca de l'una i de l'altra vessant. La vitalitat de *borda* és tanta, que en el país basc *bordaltu* significa 'casar-se'. El *fer casa* és el concepte predominant, o sigui l'ideal dels que contreuen matrimoni.

A la part meridional del domini català es troba un mot que, sens dubte, està emparentat amb la *borda* 'corral', 'casa per bestiar'; és la *borja*.

«Tornaven del treball, i en passar per la *borja*, varen trobar-se amb el Maurici que estava ambadalit, mirant-se la vaca.» (*Estel amb cua*, 63). Aquest mot, amb el mateix significat, apareix en la *Tregèdia de cal Pere*, 71, i en *Oratjol*, 32 i 287, i és un nom de lloc: *Borges del Camp*, *Borges Blanques*. Quin és l'origen de *Borja*, *Borges*, mot típic del català meridional, del Pla de Lleida, de Tarragona i de València? Balari no dóna clarícies d'aquest nom; tampoc en dóna W. von Wartburg en el seu *FEW*, I, 440.

Jud, en *Rom.*, XLVI, 468 i ss., analitza els representants francesos de *barge*, que signifiquen 'paller d'herba': llemosí *barjo*, *abarjo*, poitevin. *barge*; el mateix mot, en Vendée, significa una 'espècie d'hangar cobert de palla o de jonc'; a certs indrets (Vire), significa un 'pilot de cames de blat de moro'. Per altra banda, el nom de lloc *Barge* és molt estès al centre, a l'est i a l'oest de França. L'espanyol antic té *barga* 'barraca coberta de palla'; l'aragonès, *borguil* 'paller' (Fonz), i el gallec, *barga* 'petita casa coberta de palla'.

Tots aquests noms s'han de relligar, segons Jud, *Rom.*, XLVI, 474, a un mot celta *barga* que ja compareix a la *Taula Veleia*. Sigui quin sigui l'origen de *Borja*, sembla que no pot pas deslligar-se de l'origen de *Barga*: En *Borja* tenim una *ó* per influència de la llavial precedent. Per altra banda, Schuchardt, *BDC*, XI, 113 i ss., ha demostrat que la *barraca* de València tenia el seu origen probable en les *barraques* de la Camarga (*BDC*, XI, 118). Aquest origen, explicat per la identitat de forma de les *barraques* de la

Camarga i de València, admet una comprovació lingüística *barraca*; *baraca* pot ésser molt bé un representant de *barga* amb una *a* epentètica *baraga* (comp. aranès *araga* < *fraga*). Ara bé, si la *barraca* pot ésser molt bé una continuació de la *barga*, pot haver-hi algun fet que impedeixi que la *borja*, les *borges* siguin una continuació de la *barge* o *barjo* de França, més que més si tenim en compte els paral·lels *canonge*, *monge*, *monja*, que han penetrat en el català per influència francesa. — A. G.